

Józef Edward MOJSKI

Badania czwartorzędu w dorobku naukowym profesora Edwarda Rühlego

Są uczeni, których wielkość i znaczenie dla rozwoju nauki nabiera pełnego blasku w miarę upływu lat po ich śmierci, podczas, gdy za życia ich dorobek był zbyt bliski i żywy, aby mógł poddać się weryfikacji mijającego czasu. Twórczość takich uczonych pełna jest zwykłych zajęć, normalnej wytężonej pracy i zabiegów nie o siebie, ale o to czym kierują i w czym widzą sens swej działalności. Życie takie nie sprzyja powstawaniu otoczki sławy, aureoli mistrza i szkoły, którą wytworzył.

Zmarły w 1988 roku, profesor doktor Edward Rühle należy do takiej właśnie grupy uczonych. Absolwent Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Warszawskiego 1931 r., jeszcze jako student podejmuje badania w tematyce, której pozostał wierny do ostatnich lat swego życia, a więc w geologii i geomorfologii czwartorzędu, kartografii geologicznej, w badaniach jezior, geologii stosowanej. W pierwszej publikacji z zakresu czwartorzędu poświęconej jezioru Hańcza na Pojezierzu Suwalskim, opublikowanej w 1932 r. opisuje rzeźbę terenu i dna jeziora, osady denne i okalające jezioro osady plejstoceny i na tle mapy morfologicznej i geologicznej w skali 1:25 000 rozważa genezę jeziora Hańcza. Już od 1927 r. jest zaangażowany do grupy geologów i geomorfologów rozpoczynających systematyczne poznawanie hudoży geologicznej i rzeźby Polesia, jako pierwszego etapu realizacji melioracji tego obszaru Polski.

Jeszcze przed 1939 rokiem publikuje osiem artykułów z badań wykonywanych na Polesiu, głównie w jego południowej części, a po 1945 r. (aż po 1976 r.) kilka dalszych. Tematyką ich wszystkich są utwory czwartorzędowe i trzeciorzędowe, częściowo również kreda, badania rzeźby plejstoceny, badania osadów dennych jezior krasowych i możliwości praktycznego wykorzystania różnych osadów plejstoceny jako surowca do różnych celów. Już w tych pierwszych publikacjach widać dążenie do systematycznego, jasnego wykładu, gruntowną znajomość literatury i przedstawienie swych wyników na przekonująco konstruowanych mapach geologiczno-geomorfologicznych nie tylko powierzchni obecnej, ale i powierzchni dawnych, z gruntowną analizą wszystkich danych, w tym wielu specjalnie wykonanych profili wiertniczych. W 1937 r. ukazuje się pierwsza próba syntezy

geograficzno-geologicznej, jaką jest *Studium powiatu kowelskiego* w części dotyczącej budowy geologicznej i rzeźby, o objętości 232 stron z mapą geologiczną w skali 1:300 000. Poszerzeniem tej tematyki, ale i jej pogłębieniem w części obejmującej kredę i cały kenozoik jest opublikowana już w 1948 r. monografia *Kreda i trzeciorzęd zachodniego Polesia*, obszernie studium z pełną dokumentacją i wieloma mapami w różnych skalach. Pierwszorzędne znaczenie miały wówczas uwagi o stratygrafii czwartorzędu, m.in. dowody dwukrotnego zlodowacenia obszaru górnej Prypeci. Wiele arkuszy map geologiczno-morfologicznych, jakie wykonał wówczas Zmarły, pozostało jedynie w rękopiśmie, podobnie jak i cały dorobek naukowy tego jednego z największych przedsięwzięć naukowych z dziedziny nauk o Ziemi w Polsce przed 1939 rokiem.

Z przedwojennych podróży zagranicznych Profesora jedna pozostawiła trwały ślad w polskim piśmiennictwie naukowym. Była to wyprawa na Kaukaz. W publikacji z 1939 r., ogłoszonej w *Przeglądzie Geograficznym* pt. *Morfologia glacjalna dorzecza Czereku Bałkarskiego w Środkowym Kaukazie*, E. Rühle przedstawił dokładnie ewolucję tego obszaru w młodszym czwartorzędzie, na tle stopniowego cofania się czoła lodowca w czasie ostatniego zlodowacenia. Niemal równocześnie ukazuje się Jego przeglądowy artykuł *O czwartorzędzie Kaukazu w świetle ostatnich badań* (*Czasopismo Geograficzne*, tom 17, 1939). Zainteresowaniom kaukaskim dawał wyraz i później publikując w 1955 r. jeszcze jeden przeglądowy artykuł o badaniach czwartorzędu Kaukazu. Nie ulega wątpliwości, że poznanie na przykładzie tych wysokich gór (a Profesor przed 1939 r. poznał również Alpy i Góry Dynarskie), rozmiarów i znaczenia neotektoniki w ewolucji morfogenetycznej powierzchni Ziemi, zwróciło uwagę Profesora na efekty młodej tektoniki widoczne w rozwoju pokrywy kenozoicznej Niżu Polskiego. Dawał temu niejednokrotnie wyraz. Wiązało się z tym zagadnienie wpływu rzeźby i budowy geologicznej podłoża na skład osadów oraz rodzaj i intensywność procesów czwartorzędowych w Polsce. Ten ostatni temat był przedmiotem wystąpienia Profesora na inauguracyjnej plenarnej sesji VI Kongresu Międzynarodowej Asocjacji Badań Czwartorzędu (INQUA) w Warszawie w 1961 r.

Po 1945 roku dr E. Rühle podejmuje w Państwowym Instytucie Geologicznym szeroko zakrojone badania nad czwartorzędem w Polsce. Ostatnie lata czterdzieste i początek lat pięćdziesiątych są gwałtownym rozwojem tych badań, nie mającym sobie równego nigdy potem. Organizacja ich jest wielokierunkowa. Mają one za cel wykonanie szczegółowego zdjęcia geologicznego w obszarach o kluczowym znaczeniu dla poznania stratygrafii czwartorzędu w Polsce, rozwiercenie najważniejszych stanowisk florystycznych i ich wszechstronne zbadanie, w tym metodą analizy pyłkowej w Instytucie Botaniki PAN w Krakowie, kierowanym przez prof. Władysława Szafera i wydanie drukiem *Przeglądowej mapy geologicznej Polski w skali 1:300 000* w wersji bez czwartorzędu oraz z czwartorzędem.

Efekty tych działań nie każą na siebie długo czekać. Po kilku latach archiwa Państwowego Instytutu Geologicznego otrzymują autorskie rękopisy szczegółowego zdjęcia geologicznego o nieocenionych po dzień dzisiejszy walorach poznawczych. W 1952 r. ukazują się pod redakcją E. Rühlego pierwsze cztery bardzo obszerne tomy nowej serii biuletynów Państwowego Instytutu Geologicznego *Z badań czwartorzędu w Polsce*. Przeważają w nich opracowania podstawowych profili stratygraficznych, głównie wiertniczych z pełnymi często wynikami badań paleontologicznych. Redaktor tej serii jest w wielu przypadkach autorem opracowań o podstawowym po dzień dzisiejszy znaczeniu dla stratygrafii i paleogeografii czwartorzędu polskiego. Opublikowane są m.in.: profile Barkowic Mokrych, Hamerni, Nowin Żukowskich, Syrnik, liczne profile flor karpackich, Szczercowa,

Dzbanek Kościuszkowskich, Kalisza. W tych czterech pierwszych tomach najlepsi, ówczcześni specjaliści polscy dokonali przeglądu badań i publikowali wyniki swych prac na temat wielu zasadniczych zagadnień czwartorzędu (prace J. Dylka, B. Krygowskiego, A. Środonia, Ludw. Sawickiego, M. Klimaszewskiego, A. Jahna, J. Urbańskiego, W. Szafera, M. Prószyńskiego, W. Pożaryskiego, J. Kondrackiego i wielu, wielu innych. W następnych kilku latach liczba tomów serii *Z badań czwartorzędu w Polsce* wzrosła kilkakrotnie a jej Redaktorowi udało się utrzymać wysoki poziom umieszczanych tam artykułów. Wiele prezentowanych profilów stało się podstawą do formułowania wniosków dotyczących stratygrafii czwartorzędu Polski, publikowanych w latach następnych, aż do chwili obecnej, a także do syntez o czwartorzędzie Europy. Np. B. Frenzel w swej książce *Die Klimaschwankungen des Eiszeitalters* z 1967 r., wśród 856 pozycji literatury zamieszcza 61 prac polskich, z czego 19 z kilku pierwszych tomów serii *Z badań czwartorzędu w Polsce*. W książce *Die nordischen Vereisungen in Mitteleuropa* H. Liedtkego z 1975 r., spośród 103 prac polskich cytowanych w spisie literatury, 11 wziętych jest z pierwszych numerów powyższej serii. Przykładów takich, w tym ze Związku Radzieckiego (np. prace A.I. Moskwitina), można podać więcej.

Bardzo krótko trwała edycja *Przeglądowej mapy geologicznej Polski 1:300 000*. Profesor był nie tylko redaktorem naukowym i autorem części arkuszy. Był również, co ważniejsze, twórcą tej mapy od podstaw, opracował zestaw wydzieleni stratygraficznych i formę edycji mapy. Po ukazaniu się drukiem ostatniego arkusza zamierzał przygotować tekst objaśniający do każdego arkusza. Wiem o tym, ponieważ dostałem propozycję napisania takiego tekstu do jednego z nich. Wkrótce jednak Profesor zrezygnował z tego zamiaru. Mapa uzyskała wysoką ocenę, a jej twórca otrzymał wysoką nagrodę państwową. Arkusze tej mapy były używane przez lata do różnych celów, przez wiele instytucji i przedsiębiorstw w kraju. Była to przecież jedyna seryjna mapa geologiczna, pokrywająca cały obszar kraju.

Wśród wspomnianych wyżej różnokierunkowych działań, jedno było szczególnie płodne i to zarówno dla osobistych osiągnięć Profesora, jak i dla postępu badań nad czwartorzędem polskim i europejskim w ogóle. Mam na myśli współpracę między Instytutem Geologicznym i Instytutem Botanicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego nawiązaną u schyłku lat czterdziestych a dotyczącą współpracy w dziedzinie opracowywania flor plejstoceniowych, jako podstawy dla stratygrafii czwartorzędu polskiego. Realizatorem tej współpracy ze strony Instytutu Geologicznego był wówczas dr E. Rühle. Stałe i bezpośrednie wieloletnie kontakty z paleobotanikami, ale głównie z profesorem Władysławem Szaferem, oraz geologiczny punkt widzenia na czwartorzęd i jego podział stratygraficzny, stały się podstawą do przyjęcia paleontologicznych podstaw tego podziału w pracach Profesora. Podstawy takie uzasadniały, według E. Rühlego, obecność trzech różnego wieku interglacjalów w plejstocenie polskim, kromerskiego, mazowieckiego i eemskiego oraz różnych flor wieku już tylko interstadialnego w okresach lodowcowych.

Podział taki Profesor uzupełnił bogatym zestawem jednostek niższego rzędu w okresach lodowcowych, definiując je również na podstawach litofacjalnych. Po raz pierwszy w kraju zastosował również szczegółowy podział interglacjalu mazowieckiego na pięć jednostek stratygraficznych. Środkowa odpowiadała chłodnej części interglacjalu mazowieckiego, w czasie której lądolód skandynawski osiągnął znaczne rozmiary pokrywając północną część Polski. W ten sposób E. Rühle, jako pierwszy w Polsce, flory jednego i tego samego interglacjalu uznał za różnowiekowe, aczkolwiek należące do jednego i tego samego piętra. Podobna koncepcja stała się później podstawą do dalszych, nowych prób podziału ciepłych okresów plejstoceniowych w Polsce.

Zasługą Profesora było też wyodrębnienie przedglacjalnej jednostki stratygraficznej w plejstocenie polskim, nazwanej eoplejstocenem. Zostały do niej zaliczone wszelkie osady pozbawione materiału pochodzenia skandynawskiego, leżące na łożach plioceńskich i przykryte osadami lodowcowymi na Niżu Polskim. Były to w literaturze starszej tzw. utwory preglacjalne. Liczne późniejsze badania pozwoliły na dokładną charakterystykę takich osadów i ich miejscami, szczegółowy podział litofacjalny. Zawsze jednak ich położenie w stosunku do serii glacialnych pozostawało niemal bez zmian. Źródłem odpowiednich informacji były, odkryte przez E. Rühlego jeszcze w latach 1939–1945, duże wychodnie tych osadów w rejonie Koziennic, w widłach Wisły i Pilicy.

Wspomniany już VI Kongres Międzynarodowej Asocjacji Badań Czwartorzędu, jaki odbył się w Polsce w 1961 r., stał się impulsem do przygotowania i wydania przez Profesora XXXIV tomu Prac Instytutu Geologicznego pt. *Czwartorzęd Europy Środkowej i Wschodniej*, składającego się z dwóch obszernych części. W części pierwszej, o objętości 585 str. dużego formatu, przedstawiony został stan badań czwartorzędu Czechosłowacji, Węgier, Niemieckiej Republiki Demokratycznej i europejskiej części Związku Radzieckiego. Autorami byli najlepsi specjaliści z danych krajów, a wśród nich: V. Sibrava, V. Ložek, J. Kukla, K. Zebra, J. Sekyra, H.L. Heck, G. Viète, A. Ronai, M. Kretzoi, M. Pecsí, W.K. Gudelis, A.I. Moskwitin. W części drugiej dotyczącej obszaru Polski, o objętości 239 stron, podstawowym opracowaniem była praca E. Rühlego *Fifteen years of Quaternary research in Poland, reviewed on the background of the general development of Quaternary geology, 1945–1960*. Było to bardzo wszechstronne i obiektywne przedstawienie wiedzy o stanie badań nad czwartorzędem w Polsce, na szerokim tle historycznym. Niektóre zagadnienia były przedstawione bliżej przez innych autorów (A. Środonia, J.E. Mojskiego, C. Kolagi, J. Malinowskiego) wraz z retrospektywną i selektywną bibliografią C.Z. i M.W. Bukowskich. Pomysł i realizacja tego tomu nie miały sobie równych na wcześniejszych kongresach INQUA. Warto dodać, że znaczna część autorów dzieła z 1961 r. uczciła, ćwierć wieku później, jubileusz 50-lecia pracy naukowej Profesora, publikacjami w wydanym z tej okazji 321 numerze Biuletynu Instytutu Geologicznego (J. Malinowski, A. Środoń, K.I. Łukaszew, A. Ronai, J.E. Mojski, W. K. Gudelis i V. Ložek).

Późniejszy dorobek prof. E. Rühlego nawiązywał do wcześniejszej tematyki. Była to głównie stratygrafia czwartorzędu, paleogeografia i kompleksowe opracowania podstawowych profili tego wieku w kraju. Przyszedł jednak czas na syntezę. Pierwsza z nich ukazała się w 1965 r. jako osobny rozdział podręcznika *Zarys geologii Polski* (M. Książkiewicz, J. Samsonowicz, E. Rühle), w którym Profesor ujął w systematycznej formie zarys wiadomości o geologii i stratygrafii czwartorzędu. Zbliżone ujęcie tekstowe części napisanej przez Profesora ukazało się w tym samym roku w języku angielskim, pod tytułem *The Quaternary in Poland*. Przygotowane ono było na Międzynarodowy Kongres Geologiczny. Również w tym samym roku ukazał się 12 zeszyt *Atlasu Geologicznego Polski, zagadnienia stratygraficzno-facjalne w skali 1:3 000 000*, obejmujący czwartorzęd. Profesor E. Rühle był autorem większości map i tekstu objaśniającego i autorem koncepcji całego zeszytu. Było to pierwsze wielobarwne opracowanie problematyki czwartorzędu w ujęciu czasowym dla Polski. Tytuł był zbyt skromny w stosunku do treści map i tekstu. Treść ta stwarzała mocne podstawy do uzyskania obrazu paleogeograficznego.

Trójjęzyczne objaśnienia umożliwiały szerokie rozreklamowanie stanu badań nad czwartorzędem w kraju i poza jego granicami. I tak też się stało. Profesor przez

długi czas otrzymywał z całego świata podziękowania i gratulacje. Zaznajamiał mnie, jako współautora, z nimi. Pamiętam m.in. bardzo ujmujący list ^{c¹} prof. Flinta ze Stanów Zjednoczonych, w którym sformułowane były autentyczne słowa podziwu i uznania za treść i formę edycji.

W następnych latach, przy ciągłym opracowywaniu i publikowaniu nowych ważnych profili i przekrojów czwartorzędu w Polsce, pojawiały się nowe ujęcia syntetyczne. Profesor wzbogaca wciąż szczegóły wypracowanego przez siebie wcześniej podziału stratygraficznego czwartorzędu Polski, trwając przy podziale na cztery zlodowacenia i trzy dzielące je interglacjalny. Szczegóły odnoszą się do wzbogacenia ilości jednostek niższego rzędu. Dotyczy to zwłaszcza zlodowacenia środkowopolskiego. W piętrze tym pojawiają się nowe jednostki poprzedzające czas maksymalnego nasunięcia lądolodu. Profesor udokumentował je w licznych profilach wiertniczych na południowym Podlasiu. W ogóle wschodnia część kraju była głównym źródłem informacji dla koncepcji Profesora. Działo się tak z dwóch przyczyn. Pierwszą był sentyment, wynikający z początków pracy, kiedy to E. Rühle, pracując na Polesiu, poznawał nie tylko zagadnienia naukowe, ale również piękno krajobrazu i całe środowisko przyrodnicze, tak stosunkowo mało zmienione wówczas przez człowieka. Podobne walory reprezentował wschodni obszar Polski w jej powojennych granicach. Drugim powodem był fakt, że tam właśnie profil osadów czwartorzędowych był, w skali całego kraju, najbardziej zróżnicowany i najpełniejszy. Potwierdziły to późniejsze badania, wykonane przy różnych okazjach i dla różnych celów. Nigdzie w kraju nie ma na tak małym obszarze, jak południowe Podlasie i północna część Wyżyny Lubelskiej, tylu profili z miąższymi osadami jeziornymi wieku interglacjalnego i interstadialnego, przebitymi wierceniami, ale co ważniejsze widocznymi w odsłonięciach. Można tu wymienić: Syrniki, Rokitno, Nowiny Żukowskie, Łańcuchów, Wylezin, Podgłębokie, Łuków, Ferdynandów, Włodawa, Suszno, Poznań i wiele, wiele innych odkrytych i zbadanych już w ostatnim dziesięcioleciu, głównie podczas wykonywania szczegółowego zdjęcia geologicznego na obszarze Lubelskiego Zagłębia Węglowego. Profesor doskonale zdawał sobie sprawę z wagi tego obszaru dla poznawania geologii czwartorzędu polskiego i europejskiego. Akceptował więc każdą myśl, prowadzącą do dalszego prowadzenia tam badań i zawsze okazywał wielkie zainteresowanie ich wynikami. Znał bardzo dobrze z autopsji obszar całego kraju, ale jego wschodnia część była Mu zawsze najbliższa.

W ostatnich dwudziestu latach naukowej działalności Profesora w dziedzinie badań czwartorzędu dominowały wyraźnie dwie tendencje. Jedną z nich było dążenie do stałej aktualizacji swego syntetycznego spojrzenia na stratygrafię tego okresu, a drugą chęć przedstawienia problematyki czwartorzędowej na mapach małoskalowych. Ta druga tendencja okazała się bardziej płodna. W 1968 r. ukazał się, przygotowany na Międzynarodowy Kongres Geologiczny w Pradze, *Atlas geologiczny Polski 1:200 000* pod redakcją naukową J. Znoski. W atlasie tym znajduje się mapa czwartorzędu, opracowana przez Profesora z udziałem autora notatki. Kilka lat później Wydawnictwa Geologiczne wydają podręcznik *Metodyka badań osadów czwartorzędowych*, o charakterze monograficznym. Jest to dzieło zbiorowe, napisane przez wybitnych fachowców z różnych dziedzin badań czwartorzędu. Profesor jest redaktorem naukowym i autorem kilku rozdziałów. Jest jednak przede wszystkim inicjatorem tego potrzebnego dzieła, o wielkim praktycznym zastosowaniu wśród szerokich kręgów użytkowników, zarówno w państwowej służbie geologicznej, na wyższych uczelniach i wreszcie w wielu przedsiębiorstwach. Wiadomo mi, że rozpatrywana była możliwość wydania tego podręcznika w Republice Federalnej Niemiec, z inicjatywy prof. R. Vinkena.

Ostatnie lata przyniosły nowe duże dzieło Profesora. Była nim *Mapa geologiczna Polski 1:500 000*, w czterech arkuszach. E. Rühle mapę tę zestawiał i zredagował merytorycznie przy współpracy Komitetu Redakcyjnego w osobach E. Ciuka, R. Osiki, W. Słowańskiego i J. Znoski. W zakresie czwartorzędu mapa ta była nowym oryginalnym ujęciem, przedstawiała bowiem po raz pierwszy w przeglądowej formie wyniki prac zdjęciowych opublikowanych w nieukończonyj jeszcze wówczas *Mapie geologicznej Polski 1:200 000*. 35 arkuszy tej mapy pokryło już wówczas (koniec 1980 r.) znaczną część Niżu Polskiego i niewielkie obszary wyżyn. Czwartorzęd przedstawiony jest za pomocą 41 wydzieleni, od komplejstocenu po holocen. Mapa ta, wydana również w języku angielskim, zasługuje na jak największe rozpowszechnienie zagranicą.

Wymienione osiągnięcia edycyjne Profesora były wynikiem głębokich przemysleń i studiów narastającej lawinowo literatury. Był On zawsze świadomy tego, że do ujęć syntetycznych winny dostawać się fakty dobrze ugruntowane i sprawdzone przez późniejsze badania. W geologii czwartorzędu jest to zagadnienie bardzo delikatne i wymagające śledzenia i weryfikowania przede wszystkim nowych metod badawczych. Od nich bowiem zależy postęp. To samo dotyczyło wprowadzania nowych jednostek podziału stratygraficznego dużej rangi. W obu przypadkach Profesor był bardzo ostrożny. Wszec stronnie weryfikował nowe propozycje i zawsze starał się umieścić je w swym podziale, nie zmieniając go w sposób istotny. Mogło to powodować różne oceny, ale zawsze dawało podstawy do jasnego odczytania przez czytelnika poglądów Profesora.

We wspomnianym już ostatnim dwudziestoleciu Profesor angażował się coraz bardziej w problematykę czwartorzędu Morza Bałtyckiego. Poczynając od oceny metodyki badań, aż po próby podsumowania stanu jego rozpoznania. Znalazło to swój wyraz w wielu publikacjach ogłoszonych w różnych czasopismach, ale głównie w wydawnictwach Komitetu Badań Morza Polskiej Akademii Nauk. Profesor był ostatnio przewodniczącym Rady Redakcyjnej *Studiów i Materiałów Oceanologicznych*, wydawnictwa tegoż komitetu. Brał udział w różnych inicjatywach badawczych i poczynaniach, mających na celu podsumowanie i ocenę badań czwartorzędu południowobałtyckiego. Wiedział, że czwartorzęd leżący w dnie Bałtyku, na północ od naszej linii brzegowej, kryje w sobie odpowiedzi na wiele pytań i problemów, jakie formułowane były podczas badań czwartorzędu lądowego. W mniejszym stopniu w dziedzinie stratygrafii, ale głównie w paleogeografii, w rozpoznawaniu dynamiki i rozwoju pokryw lądolodu skandynawskiego, a wreszcie w relacjach między rzeźbą i ruchami skorupy ziemskiej. Wolno sądzić, że tylko niewiele z wyników przemysleń Profesora znalazło swój wyraz w druku. Wiem o tym z ostatnich rozmów, jakie odbywały się przy różnych spotkaniach w Komitecie Badań Morza PAN.

Niemal sześćdziesięcioletnia działalność naukowa Profesora E. Rühlego toczyła się nie obok, ale współtworzyła główny nurt najważniejszych wydarzeń, dotyczących badań czwartorzędu. Był już pracownikiem naukowym, kiedy to powstała INQUA, był czynnym uczestnikiem zjazdu badaczy czwartorzędu w 1939 r. na Wołyniu, o którym wiele potem mówił i często wspominał ówczesne dyskusje. Brał udział w słynnym, pierwszym powojennym spotkaniu polskich dyluwalistów w Krakowie w marcu w 1946 r., wygłaszając tam referat o kartografii plejstocenu. Był animatorem zjazdu Polskiego Towarzystwa Geologicznego w 1952 r., kiedy to wydarzeniem stał się referat Profesora W. Szafera o stratygrafii czwartorzędu na podstawie florystycznej.

Nieocenione usługi oddał jako uczony, ale i dyrektor Instytutu Geologicznego w organizacji i przeprowadzeniu VI Kongresu INQUA w Polsce, w 1961 r. Przez

wiele dalszych lat brał czynny udział we wszelkich ważniejszych wydarzeniach z dziedziny badań czwartorzędu. Do końca swych dni uczestniczył w konferencjach naukowych sekcji stratygrafii i paleogeografii Komitetu Badań Czwartorzędu Polskiej Akademii Nauk, nadając swymi wypowiedziami historyczne wymiary tematowi każdej z nich.

Profesor E. Rühle należał do ostatnich w Polsce uczonych, którzy obejmowali całość problematyki badań czwartorzędu i w sposób kompetentny mogli się o takiej całości wypowiadać. Dziś, w okresie postępującej w sposób oczywisty i pogłębiającej się specjalizacji badań czwartorzędu, wszechstronność tego rodzaju jest niemal niemożliwa. I trudno aby było inaczej. Tym bardziej więc śmierć Profesora ukazuje nam odchodzenie całej epoki w rozwoju badań tego okresu dziejów Ziemi, tym bardziej naturalną staje się refleksja nad rolą jednostki w nauce. Zmarły widział tę rolę, jako służbę społeczeństwu a badania naukowe, jako spełnienie obowiązku wobec narodu. Nic dziwnego więc, że na początku wspomnianego wyżej podsumowania wiedzy o czwartorzędzie Polski z okazji VI Kongresu INQUA, podał pierwsze zdania ze *Wstępu* napisanego przez Profesora W. Szafera do szóstego tomu *Z badań czwartorzędu* (Instytut Geologiczny, Biuletyn 70, 1955): „Badania czwartorzędu w Polsce weszły po ostatniej wojnie w okres tak bujnego rozkwitu, jakiego jeszcze nigdy nie przeżywały. Na tę korzystną zmianę w stosunku do okresu międzywojennego złożyły się różne przyczyny, z których najważniejszymi są: powszechny wzrost w społeczeństwie od r. 1945 zainteresowania rozwojem nauk przyrodniczych oraz wprowadzenie także i do tej dziedziny nauki zasad planowo zorganizowanej pracy zespołowej, popieranej wydatnie przez Państwo”. Zmarły Profesor musiał być gorąco przekonany o wadze powyższych stwierdzeń, skoro podał je jako motto do jednej ze swych najważniejszych publikacji. Sformułowana ćwierć wieku później, w sposób bardziej bezpośredni, ocena wartości dorobku Profesora dla rozwoju nauki o czwartorzędzie, jest już bliższa treści pierwszych zdań niniejszych refleksji. Również paleobotanik, prof. Andrzej Środoń, w 321 numerze Biuletynu Instytutu Geologicznego, dedykowanym prof. E. Rühle dla uczczenia Jego 50-letniej pracy naukowej, tak bowiem napisał: „... nie waham się włączyć Jubilatą do szczupłego grona uczonych, których własne osiągnięcia naukowe oraz wysokie poczucie odpowiedzialności za wszechstronny rozwój reprezentowanej dziedziny badań decydują o poziomie i postępie wiedzy.” (Andrzej Środoń: Karta do historii badań nad czwartorzędem Polski, Biuletyn IG 321, str. 16). Jestem głęboko przekonany, że w miarę upływu czasu treść tej wypowiedzi będzie stawała się coraz bardziej oczywista.

Oddział Geologii Morza
Państwowego Instytutu Geologicznego
Sopot, ul. Kombatantów 62
Nadesłano dnia 10 listopada 1988 r.

SPIS PUBLIKACJI PROF. DRA EDWARDA RÜHLEGO

Prace i artykuły

1. Jezioro Hańcza na Pojezierzu Suwalskim. *Wiad. Służby Geogr.*, 6, p. 422–443 z. 4, 1932.
2. Morfologia i geologia wzgórz w dorzeczu górnej Prypeci. *Wiad. Służby Geogr.*, 7, p. 362–388. z. 4, 1933.
3. Jeziora rynnowe pod Grodnem w pradolinie Kotry i Rotniczanki. Współautor: M. Prószyński. *Prz. Geogr.*, 13, p. 127–157, 1933.
4. Próba prognozy daty zamarzania rzek Z.S.R.R. zimą 1934–1935. *Wiad. Meteor. i Hydrograf.*, nr 1–3, 1935.
5. Zmiany hydrograficzne w środkowej części dorzecza Niemna. *Ziemia*, nr 1, 1935.
6. Szkic geologiczny polskiego Polesia. *Ziemia*, 25, p. 120–126, nr 6–7, 1935.
7. Przegląd prac melioracyjnych na Polesiu. *Czas. Przyr.*, 36, z. 1–3, 1935.
8. Jeziora krasowe zachodniej części Polesia Wołyńskiego. *Rocz. Wołyn.*, 4, p. 210–241, 1935.
9. Przemysłowe wykorzystanie materiału geologicznego w póln.-zach. części województwa wołyńskiego. *Rocz. Wołyn.*, 4, p. 242–256, 1935.
10. Polska Wyprawa Wysokogórska na Kaukaz. *Wiad. Służby Geogr.*, 9, z. 3–4, 1935.
11. Ekspedycje naukowe Akademii Nauk w Z.S.R.R. w latach 1931–1933. *Wiad. Służby Geogr.*, 10, z. 1, 1936.
12. Klasyfikacja i znakowanie błot, bagien i gruntów podmokłych na mapach topograficznych. *Wiad. Służby Geogr.*, 10, z. 3, 1936.
13. Wysokogórskie obserwatorium lodowcowo-meteorologiczne na Pamirze. *Wiad. Meteor. i Hydrograf.*, nr 1–3, 1936.
14. Ślady dwóch zlodowaceń nad górną Prypecią. *Czas. Geogr.*, 14, p. 79–82, z. 2, 1936.
15. Utwory lodowcowe zachodniej części Polesia Wołyńskiego. *Kosmos A*, 62, p. 81–109, z. 1, 1936.
16. Studium powiatu kowelskiego. *Rocz. Wołyn.*, 5/6, p. 171–403, 1937.
17. Ślady oscylacji lodowcowej nad Mereczanką, Współautor: B. Zaborski. *Wiad. Służby Geogr.*, 12, p. 19–32, nr 1, 1938.
18. Morfologia glacialna Czereku Bałkarskiego w Środkowym Kaukazie. *Prz. Geogr.*, 18, p. 1–64, 1939.
19. Czwartorzęd Kaukazu w świetle ostatnich badań. *Czas. Geogr.*, 17, z. 2, 1939.
20. Trzeciorzęd północno-zachodniego Wołynia i bazyalty w Niczechówce. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 18, p. 90, 1939.
21. Kartografia plejstocenu. *Starunia*, 21, p. 13–18, 1946.
22. Bibliografia Geologiczna Polski, 19: 1940–44. *Państw. Inst. Geol.*, 1947.
23. Budowa geologiczna okolicy wsi Kornicy w powiecie białskim. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 29, p. 25–29, 1947.
24. Kreda i trzeciorzęd zachodniego Polesia. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 34, p. 100–106, 1948.
25. Torfowiska w Polsce (wiadomość tymczasowa). *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 42, p. 113–115, 1948.
26. Prof. dr inż. Karol Bohdanowicz jako Dyrektor Państwowego Instytutu Geologicznego w latach 1938–1947. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 1, p. 6–9, 1949.
27. Współczesne zlodowacenie Kaukazu. *Wierchy*, 19, 1949.
28. Wojskowa kartografia geologiczna w okresie dwu wojen światowych. *Wiad. Służby Topograf.*, nr 1/2, p. 15–28, 1949.
29. Materiały Archiwum Wierceń. *Arkuszy Radom. Państw. Inst. Geol.*, 1949.
30. Rola geologii w drugiej wojnie światowej. *Pr. Państw. Inst. Geol.*, 7, p. 165–186, 1951.
31. Badania utworów czwartorzędowych w Państwowym Instytucie Geologicznym w latach 1946–1949. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 65, p. 5–32, 1952.
32. Sprawozdanie ogólne z badań geologicznych w obrębie Niżu Polskiego w latach 1946–1949. *Geol. Biul. Inf.*, z. 3, p. 87, 1952.
33. Profil geologiczny czwartorzędu w Barkowicach Mokrych pod Sulejowem. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 66, p. 219–243, 1952.

34. Przekrój geologiczny doliny Lubaczówki pod Hamernią. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 66, p. 285–307, 1952.
35. Przyczynę do znajomości budowy geologicznej okolicy Terespoła. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 66, p. 335–354, 1952.
36. Znaczenie utworów czwartorzędowych w gospodarce Państwa. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 67, p. 5–25, 1952.
37. Profil geologiczny utworów plejstocenijskich w Nowinach Żukowskich. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 67, p. 99–114, 1952.
38. Dwa przekroje przez dolinę Pilicy pod Białobrzegami. Współautor: E. Ciuk. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 68, p. 199–274, 1952.
39. Utwory czwartorzędowe doliny Kierdonki na północ od Rakowa. *Biul. Państw. Inst. Geol.*, 68, p. 319–334, 1952.
40. Sprawozdanie z powojennej działalności Państwowego Instytutu Geologicznego (Ref.). *Geol. Biul. Inf.*, z. 1, p. 4–5, 1952.
41. Trudy Jubilejnej serji poświęconej stoletiu do dnia urodzenia W.W. Dokuczajewa (rec.). *Geol. Biul. Inf.*, z. 1, 1952.
42. Utwory interglacjalne Żoliborza i Woli w Warszawie. *Biul. Inst. Geol.*, 69, p. 93–105, 1954.
43. Profil geologiczny utworów czwartorzędowych w Śmielinie koło Nakła na Pomorzu. *Biul. Inst. Geol.*, 69, p. 149–152, 1954.
44. Profil geologiczny utworów czwartorzędowych w Garwolinie i Gończycach. *Biul. Inst. Geol.*, 69, p. 259–264, 1954.
45. Działalność Instytutu Geologicznego w latach 1945–1955. *Prz. Geol.*, 3, p. 305–315, nr 7, 1955.
46. Stratygrafia czwartorzędu Polski w świetle publikacji w latach 1945–1953. *Biul. Inst. Geol.*, 70, p. 13–53, 1955.
47. Stan i zadania kartografii czwartorzędu Polski. *Biul. Inst. Geol.*, 70, p. 151–157, 1955.
48. Przegląd wiadomości o podłożu czwartorzędu północno-wschodniej części Niżu Polskiego. *Biul. Inst. Geol.*, 70, p. 159–173, 1955.
49. Przegląd badań czwartorzędu Kaukazu. *Biul. Inst. Geol.*, 70, p. 321–331, 1955.
50. Z metodyki badań czwartorzędu. *Biul. Inst. Geol.*, 70, p. 405–411, 1955.
51. Koreferat referatu J. Samsonowicza pt. Budowa geologiczna obszarów na północ i wschód od wału kujawsko-pomorskiego i koncepcje poszukiwawcze na tych obszarach. Dyskusja nad naukowymi założeniami planu geologii polskiej, p. 432–436, *Inst. Geol.*, 1955.
52. Badania geologiczne w związku z poszukiwaniem złóż gazu i ropy naftowej na Nizinie Zachodnio-syberyjskiej. *Prz. Geol.*, 4, p. 551–557, nr 12, 1956.
53. Wykonanie Planu 6-letniego Instytutu Geologicznego i zadania Planu 5-letniego. *Prz. Geol.*, 4, p. 189–194, nr 5, 1956.
54. Kartografia geologiczna państw demokracji ludowej i ZSRR. *Prz. Geol.*, 4, p. 292–303, nr 7, 1956.
55. O zagadnieniu kadr. *Prz. Geol.*, 4, p. 346–350, nr 8, 1956.
56. Włodzimierz Afanasiewicz Obruczew (Wspomnienie pośmiertne). *Prz. Geol.*, 4, p. 388, nr 8, 1956.
57. Profil geologiczny osadów interglacjalnych w Olszewicach koło Tomaszowa Mazowieckiego i w Łañcuchowie nad Wieprzem. *Biul. Inst. Geol.*, 100, p. 263–270, 1956.
58. Mapa utworów czwartorzędowych w Polsce w skali: 1 : 2 000 000. *Biul. Inst. Geol.*, 118, p. 489–550, 1957.
59. Na marginesie aktualnych spraw polskiej geologii. *Prz. Geol.*, 5, p. 341–349, nr 8, 1957.
60. Badania utworów czwartorzędowych. W: Działalność Instytutu Geologicznego w latach 1950–1955. *Biul. Inst. Geol.*, 114, p. 21–28, 1958.
61. Kartografia geologiczna. XVII posiedzenie Państwowej Rady Górnictwa. *Prz. gór.*, 14, p. 169–170, nr 3, 1958.
62. Instytuty nauk geologicznych w Związku Radzieckim. *Prz. Geol.*, 6, p. 469–474, nr 11, 1958.
63. Niektóre problemy geologii polskiej. *Prz. Geol.*, 6, p. 285–289, nr 7, 1958.
64. Wstęp W: Działalność Instytutu Geologicznego w latach 1950–1955. *Biul. Inst. Geol.*, 114, p. 5–14, 1958.

65. Instytut Nauk Geologicznych Akademii Nauk ZSRR. *Prz. Geol.*, 7, p. 27–29, nr 1, 1959.
66. Uwagi na temat projektu planu perspektywnego badań geologicznych. Współautor: W. Jurkiewicz. *Prz. Geol.*, 7, p. 493–498, nr 11, 1959.
67. Wstęp. W: Działalność Instytutu Geologicznego w latach 1956–1957. *Biul. Inst. Geol.*, 148, p. 5–20, 1959.
68. Przegląd działalności Instytutu Geologicznego (1919–1959). *Pr. Inst. Geol.*, 30, cz. 1, p. 5–55, 1960.
69. Rola i zadania Instytutu Geologicznego w badaniach geologicznych Polski. *Kwart. Geol.*, 4, p. 269–278, nr 2, 1960.
70. Czterdzieści lat działalności Instytutu Geologicznego. *Prz. Geol.*, 8, p. 177–185, nr 4, 1960.
71. Čtyřicet let geologického ústavu ve Varšavě. *Geol. Pruzkům*, 2, p. 172–174, z. 6, 1960.
72. Międzynarodowa Konferencja w Budapeszcie dotycząca zagadnień mezozoiku (w dniach 15–23 września 1959 r.). *Geol. za Granicą*, 1, p. 47–49, nr 1, 1960.
73. Nowe badania geologiczne mezozoiku i utworów starszych Wielkiej Niziny Węgierskiej. *Geol. za Granicą*, 1, p. 51–54, nr 1, 1960.
74. Przekrój geologiczny osadów czwartorzędowych w Sławnie koło Radomia. *Biul. Inst. Geol.*, 169, p. 5–13, 1961.
75. Przekrój geologiczny doliny Bugu na Podlasiu w okolicy Mielnika. Współautor: S. Zwierz. *Biul. Inst. Geol.*, 169, p. 213–240, 1961.
76. Procesy dynamiczne w zbiornikach jeziornych i charakter ich osadów na przykładzie jeziora Switaż. *Biul. Inst. Geol.*, 169, p. 255–302, 1961.
77. Fifteen years of Quaternary research in Poland, reviewed of the background of the general development of Quaternary geology (1945–1960). *Pr. Inst. Geol.*, 34, p. 589–665, 1961.
78. Kongres Międzynarodowy Asocjacji do badań czwartorzędu – INQUA. *Prz. Geol.*, 9, p. 365–367, nr 7, 1961.
79. Redakcja Przeglądu Geologicznego w miejscu (List Dyrektora Instytutu Geologicznego z życzeniami z okazji 100 numeru). *Prz. Geol.*, 9, nr 8, 1961.
80. Substratum du Quaternaire et son influence sur de la repartition et les proprietes des sediments Quaternaires en Pologne. W: Report of the VIth International Congress on Quaternary, p. 143–156, 1961.
81. Stanisław Doktorowicz-Hrebnicki. *Nauka Pol.*, 10, p. 31–34, nr 3, 1962.
82. Zagajenie Sesji Jubileuszowej Instytutu Geologicznego z okazji 40-lecia istnienia w dniach 10–16 maja 1960 r. *Pr. Inst. Geol.*, 30, cz. 4, p. 3–4, 1963.
83. Czterdzieści lat Instytutu Geologicznego. *Pr. Inst. Geol.*, 30, cz. 4, p. 41–47, 1963.
84. Przemówienie na zamknięcie Sesji Jubileuszowej Instytutu Geologicznego w dniu 16 maja 1960 r. *Pr. Inst. Geol.*, 30, cz. 4, p. 339–400, 1963.
85. Instytut Geologiczny w dziesięcioleciu 1953–1962. *Nauka Pol.*, 11, p. 84–108, nr 6, 1963.
86. L'institut de Géologie de 1953 a 1962. *Revue*, nr 2, p. 65–83, 1964.
87. Geologičeskij Institut w 1953–1962 godach. *Žurnal*, nr 2, p. 46–61, 1964.
88. The Geological Institute, Ten Years 1953–1962. *Review*, nr 2, p. 48–65, 1964.
89. Drogi realizacji postępu technicznego w geologii. *Nauka Pol.*, 12, p. 23–27, nr 3, 1964.
90. Udział geologów polskich w pracach kartograficznych Międzynarodowego Kongresu Geologicznego. *Nauka Pol.*, 12, p. 182–184, nr 4, 1964.
91. Osiągnięcia polskiej geologii w okresie 20 PRL. *Poznaj Świat*, sierpień, 1964.
92. Dziesięciolecie działalności Komisji Zasobów Kopalin Centralnego Urzędu Geologii. *Prz. Geol.*, 12, p. 172–174, nr 4, 1964.
93. Udział Instytutu Geologicznego w przygotowaniach Atlasu paleogeograficznego Europy Wschodniej. *Prz. Geol.*, 12, p. 24–25, nr 1, 1964.
94. The neotectonic map of Poland on a scale 1:1 000 000. Abstracts of papers INQUA – VII Boulder Co, 1965.
95. Feliks Rutkowski (1878–1964). Wspomnienie pośmiertne, *Rocz. Pol. Tow. Geol.*, 35, p. 501–506, z. 4, 1965.

96. Relief doczetwiertecznych porod i jego wlijanie na rasprostranie i charakter lednikowych otlozenij. W: Poslednij ewropejskij lednikowij pokrow., p. 66–69, 1965.
97. Najważniejsze kierunki badań czwartorzędu Polski. Biul. Inst. Geol., 187, p. 5–24, 1965.
98. Atlas Geologiczny Polski – Zagadnienia stratygraficzno-facjalne. Z. 1. Inst. Geol., 1965.
99. The Quaternary in Poland. Geological Institute of Poland, 1965.
100. Zarys geologii Polski. Współautorzy: M. Książkiewicz, J. Samsonowicz. Wyd. Geol., 1965.
101. Przemysł mineralny Polski w świetle materiałów Minerals Yearbook 1963. Tech. Poszuk., 5, p. 7–9. z. 18, 1966.
102. Atlas Geologiczny Polski – Zagadnienia stratygraficzno-facjalne. Prz. Geol., 14, p. 143, nr 3, 1966.
103. Sprawozdanie ogólne z VII Kongresu INQUA i pobytu w Stanach Zjednoczonych oraz Kanadzie. Prz. Geol., 14, p. 156–158, nr 4, 1966.
104. Badania górnego płaszczu Ziemi w Kanadzie. Geof. i Geol. Naft., nr 9–10, p. 229–237, 1966.
105. The neotectonic map of Poland on a scale 1:1 000 000, Quaternaria, 8, p. 311–314, 1966.
106. Aleksander Wasilijewicz Sidorenko – Minister Geologii i Ochrony Ziół ZSRR. Tech. Poszuk., 5, p. 2–4, z. 20, 1966.
107. Podłoże czwartorzędu i jego wpływ na rozmieszczenie i charakter osadów czwartorzędowych w Polsce. W: Czwartorzęd Polski, p. 9–17. PWN, 1967.
108. X Europejskie Kolokwium Mikropaleontologiczne w Polsce – 1967. Biul. Inst. Geol., 211, p. 9–14, 1967.
109. Międzynarodowe Sympozjum Komisji Neotektonicznej INQUA. Prz. Geol., 15, p. 248–249, nr 5, 1967.
110. 40-lecie wydania mapy geologicznej Rzeczypospolitej Polskiej. Prz. Geol., 15, p. 410–412, nr 9, 1967.
111. Znaczenie fondów w służbie geologicznej. Tech. Poszuk., 6, p. 60–63, z. 22, 1967.
112. Pół wieku geologii radzieckiej w piśmiennictwie polskim. Nauka Pol., 15, p. 84–91, nr 5, 1967.
113. Obecny stan i kierunki rozwoju informacji naukowo-technicznej w geologii polskiej. Tech. Poszuk., 6, p. 67–72, z. 24, 1967.
114. Jubileusz wydawniczy Instytutu Geologicznego. Roczn. Pol. Tow. Geol., 37, p. 547–562, z. 4, 1967.
115. Materiały z Seminarium Metod Sedymtologicznych dla potrzeb geografii fizycznej. Poznań 20 i 21 maja 1966. Zesz. Nauk. Uniw. A. Mickiewicza w Poznaniu, nr 65, p. 149, 1967.
116. Zadania polskiej kartografii geologicznej w najbliższym dziesięcioleciu. Tech. Poszuk., 6, p. 44–49, z. 25, 1968.
117. An outline of geology of Poland. The Scientific, Publications Foreign Cooperation Center of the Central Institute for Scientific, Technical and Economic Information, Warsaw, 1968.
118. Oczek geologii Polski. Współautorzy: M. Książkiewicz, J. Samsonowicz, Nedra, 1968.
119. Budowa geologiczna Polski, I. Stratygrafia, cz. 1. Wstęp. Inst. Geol., 1968.
120. Paleopalynologia (rec.). Wiad. Botan., nr 2, 1968.
121. XXIII Sesja Międzynarodowego Kongresu Geologicznego w Pradze od 19 do 28 sierpnia 1968 r. Prz. Geol., 16, p. 321–324, nr 7, 1968.
122. Osiągnięcia kartografii geologicznej w Czechosłowacji. Prz. Geol. 16, p. 353–357, nr 7, 1968.
123. 50 lat wydawnictw pt. „Materiały do hydrologii Królestwa Polskiego i Ziem Przyległych. Materiały Archiwum Wierceń” oraz ich kontynuacja. Tech. Poszuk., 7, p. 39–41, z. 27, 1968.
124. Stan badań geologicznych południowego Bałtyku i kierunki ich rozwoju. Nauka Pol., 16, p. 42–50, nr 3, 1968.
125. Profil utworów czwartorzędowych w Wylezinie (na północ od Dębłina). Roczn. Pol. Tow. Geol., 38, z. 1968.
126. Metoda paleogeomorfologiczna w geologii. Prz. Geogr., 40, p. 377–384, z. 2, 1968.
127. Výsledky československé geologické kartografie v hodnocení polského geologa. Geol. Průzkum, 10, p. 406–407, nr 12, 1968.
128. Podłoże czwartorzędu i jego wpływ na rozmieszczenie i charakter osadów zlodowacenia północno-polskiego (bałtyckiego). Prz. Geogr. Inst. Geograf. PAN, 74, p. 31–36, 1968.
129. Polska kartografia wgłębna i drogi jej rozwoju. Współautor: Z. Leszkiewicz-Biedowa. Kwart. Geol. 12, p. 1001–1005, nr 4, 1968.

130. Wyniki naukowe XXIII Sesji Międzynarodowego Kongresu Geologicznego (wstęp). Współautor: R. Osika, Praha, 1968.
131. Przekrój geologiczny utworów czwartorzędowych w Łukowie na Podlasiu. Biul. Inst. Geol., 220, p. 81–103, 1969.
132. Étude sur les mouvements neotectonique en Pologne. Geogr. Pol., nr 17, p. 41–54, 1969.
133. Metody planowania i organizacji polskiej kartografii wgłębniej jako podstawy dla poszukiwań ropy naftowej i gazn ziemnego. Geofiz. i Geol. Naft., nr 8–9, p. 217–226, 1969.
134. Sto lat Węgierskiego Instytutu Geologicznego. Prz. Geol., 17 p. 386–390, nr 8, 1969.
135. Karol Bohdanowicz – organizator badań geologicznych. Biul. Inst. Geol., 232, p. 33–36 oraz streszcz. życiorysu w języku ros. i ang. p. 121–128, 1969.
136. Nestor geologów radzieckich Wasilij Iwanowicz Jaworski – wychowanek Szkoły Górniczej w Dąbrowie Górniczej. Wiad. Górn., 20, p. 307–308, nr 9, 1969.
137. Ogólne zasady organizacji prac związanych z przeglądową kartografią geologiczną. Iech. Poszuk., 9, p. 51–56, z. 33, 1970.
- 137a. Rozwój prac kartograficznych w ramach RWPGe. Geol. za Granicą, 10, p. 38–51, nr 2, 1969.
138. Kartografia czwartorzędna na wystawie zorganizowanej z okazji VIII Sesji INQUA w Paryżu. Pol. Prz. Kartogr., 2, p. 123–127, nr 3, 1970.
139. Geologia a obronność kraju. Myśl wojskowa, nr 7, 1970.
140. Regina Fleszerowa (1888–1969). Prz. Geogr., 42, p. 51–56, z. 1, 1970.
141. Nowe jednostki stratygraficzne zlodowacenia środkowopolskiego na obszarze między środkową Wisłą a dolnym Bugiem. Acta Geogr. Univ. Lodzensis, nr 24, p. 399–412, 1970.
142. Rola i działalność Międzynarodowej Unii Nauk Geologicznych. Post. Nauk Geol., 1, p. 171–177, nr 2, 1970.
143. Geologičeske stroenie CSSR (rec.) Post. Nauk Geol., 1, p. 179–184, nr 2, 1970.
144. Międzynarodowa mapa czwartorzędu Europy. Prz. Geogr., 42, p. 749–755, z. 4, 1970.
145. Władysław Szafer. Prz. Geol., 19, p. 61–62, nr 2, 1971.
146. Problematyka neotektoniki na VIII Sesji INQUA. Prz. Geol., 19, p. 145–148, nr 3, 1971.
147. Osiągnięcia geologii złożowej w Polsce w ujęciu kartograficznym. Prz. Geogr., 43, p. 135–139, z. 1–2, 1971.
148. Organizacja badań dna oceanów w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Post. Nauk. Geol., nr 3, p. 143–158, 1971.
149. Geologiczeskoje strojenije SSSR. 7. Geologiczeskoje Karty (1:7 500 000). Pol. Prz. Kartogr., 3, nr 3, 1971.
150. Mapy surowców mineralnych dna oceanów. Prz. Geol., 19, p. 515–517, nr 11, 1971.
151. Międzynarodowa Unia Nauk Geologicznych. Biul. Inst. Geol., 257, p. 321–322, 1972.
152. Komisja Mapy Geologicznej Świata. Biul. Inst. Geol., 257, p. 329–336, 1972.
153. Mapy geologiczne. Biul. Inst. Geol., 257, p. 341–369, 1972.
154. Udział delegacji polskiej w organizacji i pracach XXIII Sesji Międzynarodowego Kongresu Geologicznego. Biul. Inst. Geol., 257, p. 381–390, 1972.
155. Stratygraphic and facies problems of Eo-Pleistocene and Meso-Pleistocene deposits in Poland. Palaeogeogr., Palaeoclimatol., Palaeoecol., 11, 1972.
156. 50 lat polskiej kartografii geologicznej. Pol. Prz. Kartogr., 4, p. 58–68, nr 2, 1972.
157. Karol Bohdanowicz – pionier paleogeografii i metod analizy facjalnej. W: Historia polsko-rosyjskich kontaktów w dziedzinie geologii i geografii, p. 149–150. Oprac. Dok. Muz. Ziemi AN ZSRR–PAN, 1972.
158. Projekt organizacji Międzynarodowej Podkomisji Map Paleogeograficznych. Prz. geol., 20, p. 273–275, nr 6, 1972.
159. Na marginesie dyskusji nad planem perspektywnym badań dna południowego Bałtyku. Tech. Poszuk., 11, p. 64–68, z. 39, 1972.
160. Wspomnienie pośmiertne o Stanisławie Zwierzu. Prz. Geol., 20, p. 457, nr 11, 1972.
161. Działalność Jana Czarnockiego na stanowisku Dyrektora Państwowego Instytutu Geologicznego. Kwart. Hist. Nauki i Tech., 17, p. 747–753, nr 4, 1972.

162. Atlas of the Lithological-Palaeogeographical Maps of the Soviet Union (USSR) – 1968–69. Palaeogeogr., Palaeoclimatol., Palaeoecol. 12, p. 298–300, nr 4, 1972.
163. Dno oceanu (przedmowa). Wyd. Geol., 1972.
164. Władysław Szafer (1886–1970). Roczn. Pol. Tow. Geol., 42, p. 437–442, z. 4, 1972.
165. Antoni Morawiecki (1903–1971). Roczn. Pol. Tow. Geol., 42, p. 459–464, z. 4, 1972.
166. Perspektywy rozwojowe geologii morskiej w Polsce. Stud. Mater. Oceanolog., nr 4, p. 235–251, 1972.
167. Ruchy neotektoniczne Fennoskandii. Stud. Mater. Oceanolog., nr 3, p. 257–260, 1972.
168. Karbon Górnośląskiego Zagłębia Węglowego. Współautor: R. Osika. Pr. Inst. Geol., 61, p. 5–7, 1972.
169. Kiliczeństwiennaja ocenka nowiejszych dwizenij i nieotektoniczeskoje rajonirowanije górnej oblasti. Prz. Geol., 21, p. 289–290, nr 5, 1973.
170. Ruchy neotektoniczne w Polsce. W: Metodyka badań osadów czwartorzędowych, p. 13–30. Wyd. Geol., 1973.
171. Stratygrafia czwartorzędu Polski. W: Metodyka badań osadów czwartorzędowych, p. 79–99. Wyd. Geol., 1973.
172. Klasyfikacja genetyczna osadów czwartorzędowych w Polsce. W: Metodyka badań osadów czwartorzędowych, p. 126–151. Wyd. Geol., 1973.
173. Wspomnienie o profesorze Ludwiku Sawickim (1893–1972). Roczn. Pol. Tow. Geol., 43, p. 569–577, z. 4, 1973.
174. Nowa mapa geologiczna Polski bez utworów kenozoicznych w skali 1:500 000. Tech. Poszuk., 13, p. 35–38, z. 1, 1974.
175. Przegląd zagadnień światowych badań oceanologicznych dyskutowanych na posiedzeniu ekspertów w Honolulu w 1971 r., Stud. Mater. Oceanolog., nr 5, p. 109–129, 1973.
176. Geologia i geofizyka morza w świetle XXVI Sesji Międzynarodowego Kongresu Geologicznego w Montrealu w 1972 r. Stud. Mater. Oceanolog., nr 5, p. 131–173, 1973.
177. Uwagi na temat metod sporządzania morskich map geologicznych we Francji. Stud. Mater. Oceanolog., nr 5, p. 241–264, 1973.
178. Utwory środkowego plejstocenu na południe od Wyśmierzyc (obok Nowego Miasta nad Pilicą). Folia Quatern., nr 43, p. 18–26, 1973.
179. Mapa najmłodszej tektoniki południowej części ZSRR. Prz. Geol., 22, p. 283, nr 6, 1974.
180. Wspomnienie o Marii Tyskiej (7.III.1917–29.IV.1974). Prz. Geol., 22, p. 429–430, nr 9, 1974.
181. Eksploatacja zasobów morza – surowców mineralnych do 2000 roku, w zbiorowej prognozie „Polska na morzu 2000”. Prz. Geol., 22, p. 585–587, nr 12, 1974.
182. 30-lecie badań osadów czwartorzędowych i ich znaczenie dla rozwoju gospodarki polskiej. Czas. Geogr., 45, p. 429–447, z. 4, 1974.
183. Pokrywa kenozoiczna. W: Skąły platformy prekambryjskiej w Polsce. Cz. 2 – Pokrywa osadowa. Pr. Inst. Geol., 74, 1974.
184. Geological Map of Poland without Cainozoic Formations 1:500 000. Bull. Am. Ass. Petrol. Geol., 1975.
185. Map of the Youngest Tectonics of the Southern Part of the USSR. 1:1 000 000. Bull. Am. Ass. Petrol. Geol., 1975.
186. X Sesja naukowa Sekcji Oceanografii Fizycznej Komitetu Badań Morza PAN. Prz. Geol., 22, p. 322, nr 6, 1975.
187. Zdjęcia gleboznawcze i ich wykorzystanie w opracowaniu Szczegółowej mapy geologicznej Polski, w skali 1:50 000. Prz. Geol., 22, p. 437–439, nr 9, 1975.
188. Paleoklimaticzeskaja postrojenija K.I. Bohdanowicza. W: Russko-polskije szwazi w oblasti nauki o Ziemi. AN ZSRR. Kom. Geol. Izucz., 1975.
189. Rudy metali, węgla i surowce skalne Wszechocanu. Stud. Mater. Oceanolog., nr 11, p. 89–106, 1975.
190. Prognozy kształcenia kadr i organizacji ośrodków naukowo-badawczych i eksploatacyjnych. Stud. Mater. Oceanolog., 11, p. 123–137, 1975.

191. Obecny stan zdjęć geologicznych w Polsce oraz kierunki dalszego rozwoju. Współautor: E. Rutkowski. *Prz. Geol.*, 23, p. 97–101, nr 3, 1975.
192. Organizacja prac kartograficznych w Rumunii na przykładzie mapy geologicznej w skali 1:200 000. *Post. Nauk. Geol.*, 7, p. 171–186, 1976.
193. Uwagi o zjawiskach krasowych między środkową Wisłą a Bugim oraz Bugiem a Styrem. *Stud. Soc. Sc. Tor. Sec. C.* 8, p. 257–277, nr 4–6, 1976.
194. Geologia czwartorzędu. *Biul. Inst. Geol.*, 294, p. 245–258, 1976.
195. Kartografia geologiczna Kanady i Stanów Zjednoczonych. *Biul. Inst. Geol.*, 294, p. 149–158, 1976.
196. Badania ruchów neotektonicznych w ZSRR. *Prz. Geol.*, 24, p. 214–215, nr 4, 1976.
197. Nowe profile osadów czwartorzędowych zachodniej Białorusi. *Prz. Geol.*, 24, p. 662–666, nr 11, 1976.
198. Katalog wierceń górnictwa naftowego w Polsce (rec.). *Prz. Geol.*, 24, p. 666, nr 11, 1976.
199. Surowce mineralne dna morskiego. *Stud. Mat. Oceanolog.*, nr 13, p. 277–284, 1976.
200. Jan Czerwiński 1923–1976. *Rocz. Tow. Geol.*, 46, p. 591–599, z. 4, 1976.
201. Cz. I oraz dynamika litosfery na obszarze Polski w okresie młodopalpejskiego piętra strukturalnego (referat generalny problemu III-go). W: *Symposium – Współczesne i neotektoniczne ruchy skorupy ziemskiej w Polsce*, 2, p. 113–125. *Wyd. Geol.*, 1976.
202. Występowanie osadów interglacialnych we wschodniej części województw bielsko-podlaskiego i chełmskiego oraz w przyległej części Polesia. Współautor: W. Karaszewski. *Prz. Geogr.*, 48, p. 263–271, z. 2, 1976.
203. Nauczanie geologii w szkole ogólnokształcącej w okresie 30-lecia PRL i w programie projektowanej szkoły 10-letniej. Współautor: W.C. Kowalski. *Prz. Geol.*, 24, p. 393–399, nr 7, 1976.
204. O miejsce geologii w programie nauczania dziesięcioletniej szkoły średniej. *Geogr. w Szk.*, 29, p. 240–245, nr 5, 1976.
205. Najnowsze opracowanie kartograficzne czwartorzędu europejskiej części ZSRR i obszarów przyległych. *Prz. Geogr.*, 49, p. 135–147, z. 1–2, 1977.
206. Układ i oznaczenia. W: *Budowa geologiczna Polski, 2. Katalog skamieniałości. Cz. 3b – Kenozoik – czwartorzęd*. *Inst. Geol.* 1977.
207. Arrègement and Sings. In: *Geology of Poland. Vol. II, Catalogue of Fossils. Part 3b – Cainozoic – Quaternary*. *Inst. Geol.*, 1977.
208. Geologia Bałtyjskiego moria (rec.). *Prz. Geol.*, 25, p. 98–99, 1977.
209. Geologia Atlantyckiego oceanu (rec.) *Wszecławiat*, nr 7–8, p. 206–207, 1977.
210. Profil litologiczno-stratygraficzny otworu wiertniczego Głowaczów I. W: *Profile głębokich otworów wiertniczych* *Inst. Geol.*, z. 38, p. 59–61 oraz p. 116–118, 1977.
211. Profil litologiczno-stratygraficzny otworu wiertniczego Radom I. W: *Profile głębokich otworów wiertniczych* *Inst. Geol.*, z. 38, p. 44 i 45 oraz p. 116–118, 1977.
212. Badania geologiczno-geofizyczne Oceanu Indyjskiego. *Prz. Geol.*, 25, p. 395–397, nr 7, 1977.
213. Atlas otworów dna morskiego. wydany w latach 1940–1943 przez Marynarkę Wojenną III Rzeszy. *Myśl wojskowa*, nr 7, 1977.
214. Geologia polska w latach 1945–1952. Współautor: A. Bolewski. *Prz. Geol.*, 25, p. 183–197, nr 4, 1977.
215. Stan rozpoznania budowy geologicznej dna Oceanu Atlantyckiego. *Tech. Poszuk. Geol.*, 17, p. 32–40, nr 3 (cz. 1); p. 34–44, nr 4, (cz. 2), 1978.
216. Symposium na temat budowy geologicznej obszaru przybrzeżnego wschodniego Atlantyku Ameryki Północnej. *Oceanologia*, nr 8, p. 133–142, 1978.
217. Mapa osadów czwartorzędowych dna Morza Bałtyckiego w skali 1:500 000 (rec.). *Oceanologia*, nr 10, p. 62–64, 1978.
218. Na rocznicę Wydawnictw Geologicznych, Współautor: A. Bolewski. *Prz. Geol.*, 26, p. 204–211, nr 4, 1978.
219. Surowce mineralne dna morskiego – Materiały na sesję naukową. Gdańsk 11–12. grudzień 1979. Sesja naukowa „Polska na morzu 2000”. PAN – Komitet Badań Morza „Polska na morzu 2000”. KBM oraz GTM.

220. Wstęp do opracowania J. Klotta. Oceaniczne surowce metaliczne – konkretne żelazo-manganowe. KBM – PAN, 1979.
221. Geneza Oceanu Atlantyckiego. Geogr. w Szk., nr 2, 1980.
222. Lithofacies – Paleogeographical Atlas of Polish Permian Platform (rec.). Bull. AAPG, 64, nr 5, 1980.
223. Mapa geologiczna Tatr Polskich 1:30 000 (rec.). Prz. Geol., 28, p. 362–365, nr 6, 1980.
224. *Bułgaria odkryła węgiel. Prz. Geol., 28, nr 7, 1980.
225. 80-lecie prof. Stanisława Sokółowskiego. Prz. Geol., 28, p. 605–607, nr 11, 1980.
226. Polskie konspiracyjne wydawnictwa kartograficzne w okresie okupacji hitlerowskiej. Pol. Prz. Kartograf., 12, p. 168–176, nr 4, 1980.
227. Surowce mineralne wszechocianu. Współautor: S. Depowski, KBM – PAN 1980.
228. Ekonomia światowego Oceanu (rec.). Oceanologia, nr 17, 1981.
229. *Badania radzieckiego białokafu „Oceanolog”. Prz. Geol., 29, nr 2, 1981.
230. Aktualny obraz ruchów neotektonicznych (rec.). Prz. Geol., 29, p. 198–199, nr 4, 1981.
231. *Wzrost wydobycia ropy naftowej z zachodniosyberyjskich złóż. Prz. Geol., 29, nr 5, 1981.
232. Historia oceanografii (rec.). Prz. Geol., 29, p. 374–376, nr 7, 1981.
233. *Z posiedzeń komisji sejmowych. Prz. Geol., 29, nr 7, 1981.
234. Eksploatacja morskich zasobów mineralnych. Studia Mater. Oceanolog., nr 37, p. 96–109, 1981.
235. *Komitet Nauk Geologicznych Polskiej Akademii Nauk. Prz. Geol., 30, nr 1, 1982.
236. *Złoto w Czechosłowacji. Prz. Geol., 30, nr 2, 1982.
237. Miliony ton ropy naftowej z łupków. Prz. Geol., 30, nr 2, 1982.
238. Feliks Różycki (1887–1981). Prz. Geol., 30, p. 163–164, nr 3, 1982.
239. Akademię Wasiljewicz Sidorenko – wiceprezes Akademii Nauk ZSRR (1917–1982). Prz. Geol., 30, p. 324, nr 6, 1982.
240. Geologia Morza Bałtyckiego oraz geomorfologia brzegów morskich (rec.). Prz. Geol., 30, p. 376–377, nr 7, 1982.
241. Zespół 5 map geologicznych Pribaltiki w skali 1:500 000. Prz. Geol., 30, p. 621–624, nr 11, 1982.
242. *Polski eksport i import. Prz. Geol., 30, nr 11, 1982.
243. *Wydobycie węgla w Polsce. Prz. Geol., 30, nr 11, 1982.
244. Działalność prof. Stanisława Małkowskiego na polu kartografii geologicznej. Prz. Geol., 30, p. 656–658, nr 12, 1982.
245. *Zwiększenie produkcji miedzi w Polsce. Prz. Geol., 30, nr 12, 1982.
246. Budowa geologiczna południowej części Morza Bałtyckiego w świetle polskich badań w latach 1965–1980. W: Geologia Morza Bałtyckiego. Wyd. Geol., 1982.
247. Rozmieszczenie utworów geologicznych na obszarze Polski. Współautor: K. Budzyńska. Inst. Upraw. Nawoż. i Glebozn., Puławy, 1982.
248. Ocean Atlantycki. Pr. zbior. pod red. E. Rühlego i J. Żalowskiego. PWN, 1982.
249. Ocean Atlantycki (Przegląd badań geologicznych Oceanu Atlantyckiego; zagadnienia ogólne; zarys budowy geologicznej dna Oceanu Atlantyckiego; regiony geologiczne dna Oceanu Atlantyckiego; surowce mineralne Oceanu Atlantyckiego. PWN, 1982.
250. Ocean Atlantycki (Historia odkryć i badań, pochodzenia nazwy, granice, podział regionalny; główne elementy powierzchni dna; charakterystyka monograficzna niektórych elementów dna). PWN, 1982.
251. 50 tomów „Rocznika Polskiego Towarzystwa Geologicznego”. Prz. Geol., 31, p. 46–54, nr 1, 1983.
252. *Wydobycie węgla kamiennego w Chinach. Prz. Geol., 31, nr 4, 1983.
253. O geologii i surowcach mineralnych w Polsce w dziennikach i czasopismach w 1982 r. Prz. Geol., 31, p. 330–334, nr 5, 1983.
254. *Supergłębokie wiercenie na Półwyspie Kolskim. Prz. Geol., 31, nr 5, 1983.
255. *Prawo morza. Prz. Geol., 31, nr 7, 1983.
256. *Eksport węgla. Prz. Geol., 31, nr 10, 1983.

---

* Notatki sygnowane literą R.

257. *Badania glaciologiczne na Grenlandii. *Prz. Geol.*, 31, nr 11, 1983.
258. Zespół 5 map geologicznych Pribaltiki w skali 1:500 000. *Prz. Geol.*, 31, p. 672–675, nr 12, 1983.
259. Feliks Różycki (1899–1981). *Ann. Soc. Geol. Pol.*, 54, p. 471–473, nr 3–4, 1984.
260. Z. Sujkowski – prekursor polskich badań oceanograficznych. *Oceanologia*, 1984.
261. Mapa ropo-gazonośności pacyficznej strefy fałdowej i Oceanu Spokojnego (rec.). *Oceanologia*, 1984.
262. *Ekspertyzy energetyczne. *Prz. Geol.*, 32, nr 1, 1984.
263. *Dr Josef Svoboda. *Prz. Geol.*, 32, nr 1, 1984.
264. Badania geologiczne pod kątem budowy metra w Warszawie w latach 1950–1954. *Prz. Geol.*, 32, p. 121–130, nr 2, 1984.
265. *Od Redakcji (z okazji XXVII Sesji MKG). *Prz. Geol.*, 32, nr 5, 1984.
266. *Eksport węgla kamiennego z Polski do krajów RWPG. *Prz. Geol.*, 32, nr 7, 1984.
267. *Elektrownie atomowe w Związku Radzieckim. *Prz. Geol.*, 32, nr 7, 1984.
268. *Przybywa elektrowni atomowych. *Prz. Geol.*, 32, nr 8–9, 1984.
269. Udział polskich uczonych w międzynarodowych kongresach geologicznych. *Kwart. Geol.*, 28, p. 197–219, nr 2, 1984.
270. Petroleum – coal map of Pacific mobile and ocean. *Oceanologia*, nr 20, 1985.
271. Zbigniew Sujkowski – precursor of marine geology in Poland 1898–1954 (on the 30th anniversary of his death). *Oceanologia*, nr 20, 1985.
272. Stanisław Walenta 1909–1984. *Prz. Geol.*, 33, p. 311–312, nr 5, 1985.
273. O Lubelskim Zagłębiu Węglowym. *Prz. Geol.*, 33, p. 423–424, nr 7, 1985.
274. Poszukiwania bruzytynu w utworach paleogeńskich dorzecza Prypeci i na Półwyspie Sambii. *Techn. Posz. Geol.*, 24, p. 30–33, z. 2, 1985.
275. „Baltica” (rec.). *Oceanologia*, nr 21, 1985.
276. Dmitrij Wasiljewicz Naliwkin 1889–1982. *Ann. Soc. Geol. Pol.*, 55, p. 551–556, nr 3–4, 1985.
277. Pioneer of modern sedimentology in Poland – Zbigniew Sujkowski (1898–1954). *Prz. Geol.*, 34, p. 181–184, nr 4, 1986.
278. Rys historyczny badań geologicznych dotyczących budowy metra w Warszawie. *Prz. Geol.*, 35, nr 2, 1987.
279. Czterdziesta rocznica zgonu prof. dr inż. Karola Bohdanowicza. *Prz. Geol.*, 35, nr 3, 1987.
280. Dymitr Wołoszyński. *Prz. Geol.*, 35, nr 12, 1987.
281. Sprawa „Kopalni” i „Szybu” – Samsonowicz w Lubelskim Zagłębiu Węglowym. *Prz. Geol.*, 36, nr 1, 1988.
282. Wstęp do „Atlasu skamieniałości przewodnich i charakterystycznych” cz. 3b. – Czwartorzęd. W: Budowa geologiczna Polski, t. 3, Państw. Inst. Geol., (w druku).
283. Wstęp: Atlas skamieniałości przewodnich i charakterystycznych, cz. 3b – Czwartorzęd. Występowanie osadów czwartorzędowych na obszarze Polski oraz korelacja osadów czwartorzędowych w Polsce z innymi obszarami w Europie. W: Budowa geologiczna Polski, t. 3, Państw. Inst. Geol., (w druku).

MAPY

- Przeglądowa mapa geologiczna Polski w skali 1:300 000 – wydanie A. Arkusze: 1. Radom (1946); 2. Kołobrzeg (1947); 3. Szczecin (1948); 4. Zbąszyń (1948); 5. Słupsk (1948); 6. Zamość (1950), współautor: A. Jahn.
- Przeglądowa mapa geologiczna Polski w skali 1:300 000 (bez utworów czwartorzędowych) – wyd. B. Arkusze: 1. Radom (1946); 2. Lublin (1949), współautor: W. Pożaryski; 3. Warszawa (1953); 4. Suwałki (1954); 5. Zamość (1954), współautor: J. Mojski; 6. Słupsk (1954), współautor: H. Sobczak; 7. Radom (1955) – II wydanie.
- Przeglądowa mapa surowców mineralnych Polski w skali 1:300 000. Arkusz: Radom (1946).
- Atlas geologiczny Polski w skali 1:1 000 000: Tabl. 1. Mapa geologiczna Polski, współautorzy: S.

- Sokołowski, M. Tyska (1954); Tabl. 2. Mapa utworów czwartorzędowych Polski, współautor: M. Sokołowska (1956); Tabl. 3. Mapa geologiczna Polski (bez utworów czwartorzędowych), współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska (1956); Tabl. 4. Mapa geologiczna Polski (bez utworów czwartorzędowych i trzeciorzędowych), współautor: W. Pożaryski (1956); Tabl. 11. Mapa hydrogeologiczna Polski, współautorzy: J. Gołąb, J. Łyszczewska (1960); Tabl. 13. Mapa surowców energetycznych Polski, współautorzy: E. Ciuk, A. Grocholski, J. Kuchciński, S. Wdowiarz (1960).
5. Atlas geologiczny Polski w skali 1:2 000 000 (wydanie w języku francuskim z okazji XX Sesji Międzynarodowego Kongresu Geologicznego w Meksyku w 1956 r.): Tabl. 1. Carte géologique de Pologne, współautor S. Sokołowski, M. Tyska; Tabl. 2. Carte des formations quaternaire de Pologne, współautor: M. Sokołowska; Tabl. 3. Carte géologique de Pologne (sans formations quaternaires), współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska; Tabl. 4. Carte géologique de Pologne (sans formations-quaternaires et tertiaires), współautor: W. Pożaryski.
  6. Atlas Polski w skali 1:2 000 000 – PPWK, 1956: Geologia (Mapa utworów czwartorzędowych), współautor: M. Sokołowska; Geologia (Mapa zakryta), współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska; Geologia (bez utworów czwartorzędowych i trzeciorzędowych), współautor: W. Pożaryski.
  7. Atlas geologiczny Polski – zagadnienia stratygraficzno-facjalne w skali 1:3 000 000 – Instytut Geologiczny, 1966: Z. 12 – Czwartorzęd, współautor: J.E. Mojski.
  8. Atlas geograficzny – PPWK, 1962: Geologia – stratygrafia – bez osadów czwartorzędowych (Polska) w skali 1:5 000 000, współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska; Ukształtowanie powierzchni podłoża czwartorzędu Polski w skali 1:5 000 000, współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska
  9. Mapy różnych skal i wydań: Mapa geologiczna Polski w skali 1:2 000 000 (dodatek z okazji pięćdziesiątlatnia Przeglądu Geologicznego), współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska, 1958; Mapa Europy w skali 1:3 000 000 – Geologia – Stratygrafia, współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska, CUGiK, 1960; Mapa geologiczna Polski w skali 1:700 000, współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska, PPWK, 1960; Europa – geologia, stratygrafia w skali 1:3 000 000, współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska, PPWK, 1960; Polska – geologia w skali 1:5 000 000 (Atlas geograficzny ukazał się w VIII wydaniach) współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska, PPWK, 1960. Polska – geologia, stratygrafia w skali 1:700 000. Atlas geograficzny, współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska, PPWK, 1973; Polska – geologia, stratygrafia bez osadów czwartorzędowych, w skali 1:5 000 000. Atlas geograficzny Polski, współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska, PPWK, 1974; Polska – geologia stratygrafia bez osadów czwartorzędowych w skali: 1:5 000 000. Zarys encyklopedyczny, współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska, PWN, 1974; Polska, geologia – stratygrafia bez osadów czwartorzędowych, w skali 1:5 000 000. Powszechny Atlas Świata, ukazał się w XVIII wydaniach, PPWK, 1959 – 1974.
  10. Narodowy atlas Polski: Utwory starsze od czwartorzędu w skali: 1:2 000 000, tabl. 12., współautorzy: B. Areń, S. Sokołowski, M. Tyska, Inst. Geogr. PAN, 1973.
  11. Atlas świata, Służba Topograficzna Wojska Polskiego, PWN, 1962: Europa – geologia w skali 1:25 000 000, współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska; Świat – utwory czwartorzędowe 1:60 000 000: Budowa Ziemi (Tablice i profile, 3 mapy w skali 1:2 000 000).
  12. Wydawnictwa różne: Mapa węgla i torfów w Polsce w skali 1:1 000 000, współautorzy: E. Ciuk, S. Doktorowicz-Hrebnicki, 1953; Polska mapa geologiczna 1:700 000 (I wyd.), współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska, CUGiK, 1956; Polska mapa geologiczna (bez osadów czwartorzędowych) 1:700 000, współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska, CUGiK, 1956; Polska mapa geologiczna 1:700 000 (II wyd.), współautorzy: S. Sokołowski, M. Tyska, CUGiK, 1960; Atlas geologiczny Polski – Utwory mezozoiczne i kenozoiczne w skali 1:500 000, 1972–1986 (opracowanie przy współudziale zespołu redakcyjnego); Mapa geologiczna Polski; Mapa geologiczna Polski bez utworów czwartorzędowych; Mapa geologiczna Polski bez utworów kanozoicznych; Mapa geologiczna Polski bez utworów kenozoicznych i kredowych; Mapa geologiczna Polski bez utworów kenozoicznych, kredowych i jurajskich; Carte Internationale du Quaternaire de l'Europe, 1:2 500 000: Arkusz 6, 7, 10, 11 – współautorstwo, 1969, 1970, 1973 i 1974. Carte Géologique Internationale de l'Europe, 1:1 500 000: Arkusz C4, D4 – współautorstwo (1971, 1972).